

Tipărituri de la Trnava în biblioteci transilvane ale celui de-al XIX-lea secol: *Catalogus Bibliothecae Monasterii Balasfalvense, ad Sanctissimam Trinitatem**

E v a M Â R Z A

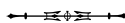
Universitatea „1 decembrie 1918” Alba Iulia, Facultatea de Istorie și Filologie
”1 decembrie 1918” University of Alba Iulia, Faculty of History and Philology

Str. Nicolae Iorga, nr.11-13, Alba Iulia, 510009, România
tel: +40-0258-811412, fax: +40-0258-806260, e-mail: secretariat_istorie@uab.ro
Personal e-mail: evamarza@yahoo.com

Trnava printings in Transylvanian libraries of the 19th century

Transylvania, a space close to Slovakia both historically and geographically, has been a part of European culture ever since the Middle Ages, even from the point of view of the circulation of books and ideologies between the two aforementioned neighbouring countries. Our research has proven that in the libraries with documentary and historical funds there is a large number of books, both manuscript and printed, of Slovak origin. Our contribution aims at presenting the “tyrnaviense” printings from the famous “Academic” press of the Trnava Jesuits from the 17th-18th century, once held in the libraries from Blaj.

Keywords: Transylvania, Slovakia, Trnava, Blaj, catalogue, library, press. book.

Slovacia și Transilvania – istoria acestor două țări se află în ultimele decenii și nu numai, în interesul istoriografiilor, celei slovace cât și celei românești căutând noi puncte de sprijin în cercetarea evoluției politice și culturale¹. Preocupările noastre în domeniul bibliologiei au demonstrat în câteva rânduri relația culturală, care poate fi urmărită pe parcursul secolelor trecute². Nu este greu de demonstrat că răspândirea cărților tipărite la Trnava, Košice, Bratislava etc. este un fenomen important al civilizației cărții, dar și al circulației ideilor dinspre Europa Centrală spre cea de Sud-Est, tipografiile de pe teritoriul slovac putând fi considerate un intermediar în acest sens³.

Atenția noastră în această cercetare se va îndrepta spre cel mai important din aceste centre culturale la cel, care s-a format încă din secolul al XVI-lea la Trnava (Tyrnavia, Nagy Szombat). Prin Universitate a cărei bazele s-au pus încă în anul 1635 de episcopul Petru Pazmány⁴, orașul ca și instituția au contribuit în mod constant la creșterea erudiției din Europa de Sud-Est, implicit din Transilvania⁵.

Locul Universității de la Trnava în educarea și instruirea generațiilor de români transilvăneni a atras atenția cercetărilor români de mai multe decenii, rezultând studii publicate în România și în Slovacia⁶. În congruență cu ideea de mai sus ar putea fi abordat un capitol extrem de interesant și necercetat, care este reprezentat de publicarea disertațiilor elaborate de studenți transilvăneni publicate în tipărițile slovace de la Trnava, mai rar în cele de la Tipografia Academică de la Košice. Sau, vice versa, cele ale studenților slovaci publicate în centrele de învățământ ale Transilvaniei, excelând aici, cel mai probabil, Clujul⁷.

Bogația tipăriților europene în bibliotecile românești, în speță în cele transilvane este dovada faptului că acest spațiu istoric a îmbrățișat valorile culturii europene cu multe secole înainte. Bibliotecile românești ascund încă suficiente necunoscute în ce privește cercetarea fondurilor istorice.

Reformele inițiate de Maria Terezia și Iosif al II-lea în context istoric, asupra căruia nu ne-am propus să ne oprim, au pus în mișcare fondurile bibliotecilor ale

ordinelor călugărești secularizate. Una din dovezile strămutării întregii biblioteci este cazul reprezentat de prezența fondului de carte ale iezuiților de la Sibiu la Alba Iulia în Biblioteca Batthyaneum demonstrată prin cărțile cu ex libris dar și în urma identificării catalogului *Catalogus Librorum Communium in Residentia Suppressae Societatis Jesu Cibiniensi repertorum et aestimatorum in anno 1774 conspectus*⁸. Această listă de cărți, care cuprinde cca 2000 de însemnări demonstrează clar și prezența tipăriturilor tyrnaviense la Sibiu (apoi la Alba Iulia) în secolul al XVIII-lea printr-un număr de cca 250 de titluri⁹.

Demonstrația de față se fundamentează pe o altă sursă istorică, cercetată în trecut de mai mulți specialiști din diferite unghiuri: *Catalogus Bibliothecae Monasterii Balasfalvensis ad Sanctissimam Trinitatem* fiind un document aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române Filiala Cluj-Napoca¹⁰. Acest catalog scris pe 123 de foi în jurul anului 1830 (nu este datat) descrie cca 1500 de volume¹¹. Prin evoluția instituțiilor de învățământ înființate la Blaj la jumătatea secolului al XVIII-lea, care implica *peregrinatio studiorum* ca și *peregrinatio librorum* fără să-i omitterem pe profesorii blăjeni, în bibliotecile formate aici timp de două secole s-au adunat cărțile provenite din tipografiile românești, dar și din tipografiile europene, mai ales din centre universitare vizitate de blăjeni. Pe lângă catalogul citat mai sus, care cuprinde fondurile bibliotecilor blăjene din anul 1830¹², s-au mai păstrat alte două surse manuscrise, care demonstrează fazele anterioare anului 1830¹³.

Din analiza *Catalogului* din 1830, cel mai complet din toate cele trei surse menționate reiese modul de organizare a bibliotecii mănăstirii sv. Treime de la Blaj. Rezultă de aici 15 grupe tematice, structura tenatică utilizată și în alte biblioteci europene ale timpului: *Concinatores; Grammaticales et alia initialia lingvarum, artis legendi invio et dicendi; Historici Ecclesiastici; Historici Prophani; Jura Prophana; Jura Ecclesiastica; Liturgici; Mathematici Phisici & a; Patres et Doctores Ecclesiae; Philosophici; Theologhici; Varii*. Din cele 1500 de titluri, cca 100 provin din tipografiile slovace, de la Trnava, Bratislava și Košice¹⁴. Rolul important jucat de tipografia de la Trnava demonstrează numărul mare de cărți provenite din acest centru tipografic – 87 de titluri, unele fiind în mai multe exemplare. În afara segmentului reprezentat de *Patres et Doctores Ecclesiae*, unde nu am identificat nici o carte provenită de la Trnava sau din Slovacia sau *Liturgici* cu o tipăritură de Bratislava și una de la Košice, producția tipografică a oficinei de la Trnava este reprezentată în toate capitolele *Catalogului* din 1830. Toate cele trei surse istorice indică conținutul lecturii atât călugărilor cât și studenților și profesorilor, majoritatea cărților având conținut teologic, în consecință ele au fost folosite în scopul serviciului divin, dar și în contextul școlilor blăjene sau poate chiar pentru lecturile personale ai erudiților Blajului.

Catalogul din 1830 este și un document cu o valoare biblioteconomică; are forma documentelor similare apărute în Transilvania sau în Europa Centrală, ceea ce, considerăm noi, era dovada activității bibliotecarilor pe parcursul vremii, cât și dovada legăturilor cu instituții ale genului. Descrierea cărților cuprinde numele autorului, prenumele fiind notat uneori numai prin inițiala, titlul cărții, adesea prescurtat, locul tipăririi, spre exemplu în forma „Tyrnaviae” sau „Typis Academicis S. J.”, „Typis Academicis”, dar și altele, anul apariției, număr de exemplare, ediția, numărul volumelor și formatul¹⁵. Interesant și totodată semnificativ este că după fiecare „fișă” de carte se află și cota cărții, o altă dovadă a utilității catalogului.

O atentă verificare a conținutului *Catalogului* din 1830 ne-a permis identificare a doi tipografi din tipografia tyrnaviensia care contribuie la elucidarea unor date necunoscute din timpul activității lor. Fridrich Arnold Gall a fost activ la Trnava între anii 1715-1726 și 1728-1731¹⁶ și Leopold Jozef Berger, activ în anii 1727 și în perioada 1732-1739¹⁷. Fiecare dintre cei doi tipografi este notat pe câte două exemplare. Pe F. A. Gall l-am găsit alături de descrierea lucrării lui Phoebeus, Franciscus Antonius, *Institutionum juris canonici, sive primorum totius sacrae jurisprudentiae elementorum libri quatuor*, identificate prin intermediul bibliografiei ca fiind tipărit în anul 1727¹⁸, când după părerea specialistului slovac Hadrián Radváni acesta nu ar fi trebuit să funcționeze în tipografia de la Trnava. Totuși, numele lui figurează în Bibliografia lui Petrik¹⁹. În ceea ce-l privește pe L. J. Berger, una din cărțile pe lângă care figurează numele său nu este datată, anume *Series, banorum Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, sub regibus Ungariae, et Ungariae-austriacis, Tyrnaviae, 1737. Typis academicis, per Leop. Berger*²⁰. Am putut completa anul de apariție cu aceeași bibliografie.

Tipăriturile de la Trnava din fondurile bibliotecii mănăstirii sf. Treime nu fac parte din primele decenii ale funcționării tipografiei, ci ele se încadrează în perioada activității tipografiei academice iezuite, cea mai veche carte identificată este datată cu anul 1679, anume Ignatius de Loyola, *Exercitia spiritualia* (cota 4.1.7). Cele mai recente tipărituri au apărut de ja în perioada în care tipografia de la Trnava a încetat să mai funcționeze independent și în impressumul lor apare în locul Trnavei, Buda. Astfel, din anul 1787 provin două gramatici ale limbii latine, *Elementa lingvae latinae* [...] [cota 5.-61] și *Institutiones Grammaticalium lingvae latinae pars tertia* [cota 6.5.6]. Aceste două gramatici pot demonstra preocupări în învățare a limbii latine la Blaj, această limbă, alături de limba română și germană, a făcut parte din curricula tuturor nivelelor ale școlilor blăjene²¹. Blajul fiind racordat la mișcarea culturală ale Europei Centrale, cărțile mai ales cele tipărite la Trnava mai rar cele de la Bratislava și Košice au putut ajunge printr-o circulație firească în acest centru de educare și instruire a tinerei generații.

Dacă am vrea să selectăm din titlurile cele mai caracteristice pentru preocupările intelectuale ale erudiților blăjeni, trebuie amintit încă o dată A. F. Phoebus, *Institutionum juris canonici* din anul 1727 sau alte lucrări din domeniul dreptului bisericesc, având în vedere nevoile de implementare al acestui aspect în contextul ținerii Bisericii greco-catolice în spațiul transilvan. În sursa cercetată se află, spre exemplu, *Benedicti Divina Providentia Papae 13-ii Constitutio* [...], Romae 1725, reimpressum Tyrnaviae, 1726 [cota 6.5.18]; Phil. Chiffletius, *Sacrosancti et oecumenici Concilii Tridentini Paulo tertii*, 1765 [cota 3.2.14]; *Concilii Nicaeni*, 1750 [cota 6.5.5]; J. Harduini, *Concilium Niconium collectum*, 1750 [cota 4.1.27], toate aceste lucrări erau necesare atât pentru Biserica cât și pentru studiu, în vederea stabilizării crezului greco-catolic. Faptul că teologii români de la Blaj au folosit pentru studiu literatura teologică catolică tradițională putem demonstra prin existența mai multor lucrări ale lui Joannes Baptista Prileszky²², dintre care spre exemplu *De sacramentis in genere* [...] se află în Catalogul din 1830 în cinci ediții diferite, datate între anii 1758-1793, într-o situație similară aflându-se și operele lui N. Schmidt sau în istoria Bisericii greco-catolice din Transilvania adesea utilizată opera lui Martin Szentiváni.

Capitolul *Theologici* are în componența sa cel mai mare grup de cărți provenite din tipografia de la Trnava. Este vorba de cel puțin 24 de titluri, dintre care, cu siguranță au fost utile manualele ca Franciscus Hertzog, *Manuale Parochi*, 1744 în două exemplare [cotele 4.1.3.1; 7.1.30], Idem, *Manuale Confessarii*, partea a, vol. 1, 1751 [cota 4.1.33], 1755 [cota 6.2.20], Andreas Jaslinský, *Tractatus theologicus*, 1769 [cota 3.2.22], Christophor Peichich, *Speculum veritatis*, [cota 8.1.8], *Concordia orthodoxorum*, din anii 1730 sau 1731 (datele nu sunt suficient lizibile), Joannes Baptista Prileszky, *Tractatus theologicus* în cea de a treia ediție, 1767 [cota 7.1.1], *Tractatus de Deo uno*, 1756 [cota 1.1.3], *De poenitentia*, 1755 [1.1.4] și alte cinci opere de la același autor ș. a. Lucrări din domeniul liturgic sunt doar două, dar provin din producția tipografiilor de la Bratislava și Košice.

Călugărilor, dascălilor și învățăceilor le erau necesare pentru completarea studiilor manuale de limba greacă, pe lângă cele de latină sau teologie deja amintite. Astfel, din tipografia cercetată am identificat un singur manual de acest fel *Compendiariae graecae grammatices institution in usum Seminarii Patavini* [...] din anul 1770 [cota 7.1.27]. Istoria Bisericii ca și cea generală sunt reprezentate prin deja tradițională lucrare a lui Franciscus Borgia Kéri, *Imperatores orientis compendio* din anul 1744 [cota 2.2.22] sau al aceluiași autor *Historiae byzantinae epitome* din anul [cota 4.2.25], ambele opere fiind interesante și pentru studiul istoriei românești în secolul al XVIII-lea, ca și lucrarea Josephus Flavius, *Scriptoris antiquissimis* din 1755 [cota 7.1.2]. Faptul că în școlile Blajului s-au predat și

științele exacte demonstrează și lucrarea tipărită la Trnava A. Jaslinský, *Institutiones physicae* în prima ediție din 1751 [cota 4.4.9] și așa numită editio altera din anul 1761 în două volume [cota 4.4.7.8] ș. a. Filozofia și logica s-a studiat tot după Jaslinský, *Institutio Logicae et metaphysicae*, manualul fiind tipărit în anul 1756 [cota 3.2.29] sau după alte manuale, cum ar fi spre exemplu *Institutiones Logicae*, 1763 [cota 3.2.16], *Institutiones Methaphysicae*, 1763 [cota 3.2.17]. Pentru a oferi o imagine mai completă despre conținutul bibliotecii și reprezentativității tipăriturilor de la Trnava, am analizat și ultima categorie a Catalogului din 1830, *Varii*, la fel de competitivă pentru tema cercetată cum a fost *Theologici*. Sunt prezente aici lucrările cu un caracter divers, de la calendare tyrnaviense sau , spre exemplu, *Exercitia quotidiana*, 1751 [cota 5.3.5], Hieronymus, *Epistolae selectae*, 1762 [cota 4.1.13], sau deja amintitul Ignatius de Loyola cu *Exercitia spiritualia*, 1679 [cota 4.1.7]. Mai apoi am identificat lucrările *Rituale Strigoniense*, 1715 [cota 6.5.34] sau Martinus Szentiváni, *Confusio doctrinae fidei*, 1707 [cota 6.8.33] ca și lucrarea sa *Curiosora et selectiora*, 1696 și altele.

Una din cărțile deosebite din acest capitol este cea de ale lui Quartier Philiberti, *M. T. Ciceronis epistolae ad familiares* apărută ab initio Venetiis, 1726, recusae, Tyrnaviae, 1748, in 8 [cota 4.2.33], care reprezintă o contribuție bibliografică, neputând fi identificată în bibliografia lui Petrik, unde apare doar într-o ediție ulterioară din anul 1756²³. Un titlu curios îl reprezintă *Regni numeralis pars nobilior*, Tyrn[aviae], 1752, vol. 1, in 8 [cota 5-30], care de asemenea nu apare în bibliografia lui Petrik²⁴.

Habent sua fata libelli. Biblioteca de la Blaj a avut soarta multor biblioteci pe tot parcursul istoriei, suferind mari pierderi în revoluția de la 1848/1849 și în anul 1948. Totuși, o parte importantă a fondului de carte se păstrează în Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca, ceea ce contribuie și la posibilitatea de cercetare a cărților aparținătoare inițial blăjenilor. Ex librisurile scrise cu mână ale foștilor proprietari, cititori sau uneori chiar ștampile permit identificarea fizică a volumelor. Această este o altă temă, care merită să fie abordată în acest context.

Tipăriturile de la Trnava identificate în Catalogul de la 1830 poartă unele ex librisuri, care stau mărturie că aceste cărți au fost folosite de cititorii vremii până la anul confecționării Catalogului. Deci, în biblioteca Blajului au fost donate sau achiziționate cărțile și după anii 1848/1849, când biblioteca a ajuns într-o nouă fază de existență. Trebuie menționat de asemenea că în Bibliotecă Academiei de la Cluj se mai află un număr considerabil de tipărituri produse pe teritoriul Slovaciei, care au ajuns în Biblioteca Academiei pe alte căi.

Însemnările manuscrise de pe cărțile din fondul blăjean inițial, cercetate, la un moment dat, au permis constatarea că cititorii și proprietarii cărților se aflau la

diverse nivele de instrucție. De la ex librisul gimnaziului blăjean înființat de episcopul Petru Pavel Aron în 1754, păstrat pe exemplarul Fr. B. Keri, *Imperatores orientis compendio*, 1744 [cota 2.2.22], până chiar la ex librisul fondatorului școlilor pe aceeași carte: „Ex libris Reverendissimi Domini Petri Aaron”. Dovada că volumul lui Keri a fost unul des întrebuințat este și faptul că s-a semnat pe paginile lui și „Sylvester Kalyáni Monasterii Triados Sanctissimae”. Un alt însemn de proprietate pe una din cărțile de la Trnava este „Monasterii Balasfalvensis Sanctissimae Triados” în lucrarea lui J. Spreng, *Theologia partum vindicate*, 1727 [cota 4.1.28]. Unele volume le-au primit studenții în dar de la profesorii lor pentru rezultate meritorii „Praemium diligentiae” aflându-se pe mai multe din exemplarele bibliotecii. În vechile fonduri ale bibliotecii mănăstirii sf. Treimi se află donațiile dascălilor și elevilor. Însemnările marginale ca și sublinierile textului demonstrează atenția acordată textului citit sau învățat. Astfel, pe paginile volumelor pot fi identificate numele profesorilor Ioan Rusu, Ioan și Demeter Boer etc. Lucrările lui L. Csapodi *De gratia Christi* libri 4, 1769 [cota 7.1.6], *De religione revelata*, 1771 [cota 7.1.7], *De augustissimis trinitatis* libri 2, 1772 [cota 7.1.8] le-a cumpărat episcopul Ioan Bob: „Ex libris Joannis Bobb 10Iunii 1780 emptus in usum Seminarii Balasfalvensis”. Viitorul mitropolit Alexander Sterca Șuluțiu s-a semnat în anul 1817 pe *Epistolae heroidum* ale lui Ovidiu din anul 1760 [cota 8.2.5]. Auditorul Facultății de drept la Bratislava a fost Jacobus Bello, care a notat „Jacobi Bello manu propria Juris auditori Posonii”, care a adus mai multe cărți în biblioteca Blajului.

Biblioteca formată pe parcurs de două secole la Blaj s-a îmbogățit cu numeroase volume provenite din tipografiile slovace, în speță cu cele provenite de la Trnava, ajunse în mână erudiților de la Blaj, de care nu ne-am putut ocupa în această contribuție²⁵. Literatura produsă în tipografiile de pe teritoriul Slovaciei ajunsă la Blaj, la Alba Iulia, Cluj și în multe biblioteci cu fondul documentar a devenit parte din tezurul cultural românesc și european totodată.

Note:

* Contribuția de față a fost prezentată la Conferința internațională organizată la Trnava cu ocazia aniversării celor 375 de ani de la înființarea Universității, cu titlul *Trnavská univerzita vo svetle dejin (Universitatea de la Trnava în lumina istoriei)*, desfășurată între 29.09.-1.10.2010 (materialul de față nefiind publicat).

1. Relația dintre cele două istoriografii își are rădăcinile în funcționarea Comisiei mixte de istorie româno-slovace, care se întrunește acum din doi în doi ani, tratează diferite teme istorice la modul dual, care apoi sunt publicate în publicații speciale atât în România cât și în Slovacia.

2. Eva Mârza, *Explorări bibliologice*, Sibiu, TechnoMedia, 2008

(*Vechi tipărituri din Slovacia, Cebia și Moravia în Biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia (sec. XVII-XVIII), Tipărituri slovace în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (secolele XVI-XVII)*); Eadem, *Slovenské a české exlibrisy v knižnici Batthyaneum (Ex librisuri slovace și cebe din Biblioteca Batthyaneum)*, în *Kniba*' 85, ' 86, 1986, p. 119-123; Eadem, *Slovenské ilače v Alba Iulii (Tipărituri slovace la Alba Iulia)*, în *Kniba*' 87, 1988, p. 101-105.

3. O contribuție care demonstrează circulația cărților și ideilor între Slovacia și România este studiul Gabriela Žibritová, *Oratio Dominica Polyglottos - o importantă tipăritură pentru istoria culturii cărții în Slovacia*, în *Cercetarea și perspectivele digitizării*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, p. 163-169, autoarea cercetând o tipăritură unicat din tipografia de la Košice aflată la Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca.

4. István Bicskey, *Petrus Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Strigoniensis*, Trnava, Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010

5. Despre importanța tipografiei de la Trnava vorbește o bibliografie bogată apărută pe teritoriul Slovaciei. Pentru context transilvan vezi și Laura Stanciu, *Trnava – spațiu formativ al elitei române ardeleni în secolul al XVIII-lea*, în *Annales Universitatis Apulensis Series Historica*, 2009, număr special *Schimbarea de paradigmă din istoria ecleziastică și cea laică în Transilvania secolului al XVIII-lea*. Lucrările Conferinței științifice organizate la Alba Iulia, în 15-16 octombrie 2009, p. 101-112; importantă este și lucrarea *A budai egyetemi nyomda román kiadványainak dokumentumai 1780-1848*. Összeállította és ismertetőkkel ellátta Veres Endre. Budapest, Akadémiai kiadó, 1982.

6. Laura Stanciu, *Trnava – spațiu formativ*, p. 101-112; Iacob Mârza, *Mibail Tertina (1750-1808)*, un iluminist slovac la Oradea (1750-1808), în *Biblioteca și cercetarea*, XVIII, 1989, p. 79-91; Idem: *Kultúrne styky sedmohradských Rumunov so Slovenskom v drubej polovici 18. a na začiatku 19. storočia (Relații culturale ale românilor transilvăneni cu Slovacia în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea)*, în *Historický časopis*, 31, 1983, 6, p. 912-926.

7. Ne gândim aici, în primul rând la un studiu comparatist realizabil prin intermediul bibliografiilor existente ori direct în bibliotecile cu fonduri istorice. Experiența noastră acumulată la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia ne permite să presupunem rezultate edificatoare în urma cercetării acestui material.

8. Signatura: XI-273.

9. Eva Mârza, „Slovacia” într-un catalog sibian din 1774, în *Annales Universitatis Apulensis Series Historica*, 1996, I, s. p. 73-78.

10. Signatura: Ms. Lat. 435.

11. Iacob Mârza, *Das Schulzentrum Blasendorf, Kern einer rumänischen Bibliothek in der Aufklärung*, în *Les bibliothèques centrales et la construction des identités collectives*. Edité par Frédéric Barbier et István Monok, Leipzig, 2005, 155-161.

12. În textul comunicării noastre vom folosi convențional denumirea *Catalog* din 1830.

13. *Inventarium librorum Balasfalvae in Residentia Ep[iscop]ali, [...] nunc vero curae ac custodiae R[everen]d[issi]mi Domini Petri Aaron de Bistra Vicarii Generalis [...] Ann[o] 1747 die 14-ta Junii confectum* [ms. lat. 550] și *Inventarium Seminarii Dioecesanii Balasfalvensis de Anno 1777* [ms. lat. 257]; se păstrează la Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca. De publicarea lor s-au ocupat mai mulți cercetători, de la Ștefan Manciu, Pompiliu Teodor, Corneliu Dima-Drăgan, Magdalena Tampa, Sidonia Puiu Fărcaș ș.a. Nu ne-am propus cercetarea acestor două surse istorice.

14. Menționez că foile 32 – 42 din *Catalog* se află în proastă

stare de conservare, textul fiind practic ilizibil, ceea ce nu a permis constatări pe marginea temei de astăzi, posibil ca și pe aceste pagini să se fi aflat însemnări despre câteva tipărituri de pe teritoriul Slovaciei.

15. Catalogele precedente, cel din anul 1747 (283 de titluri) și din 1777 (442 de titluri în 884 de exemplare) conțin mai puține informații despre cărți și din forma lor este limpede că reprezintă fazele anterioare Catalogului din 1830. Considerăm că și această realitate dovedește că biblioteca inițială s-a dezvoltat în timp și fondurile se aflau în continuă creștere. O spicuire din conținutul primelor două surse istorice arată că numeroase exemplare de carte se regăsesc și în ultima variantă, cea cercetată de noi.

16. Hadrián Radváni, *Knihotlačiareň Trnavskej univerzity (Tipografia Universității de la Trnava)*, în *Trnavská univerzita 1635-1777*. 1. Contribuții la simpozionul dedicat aniversării celor 360 de ani de la înființare. Alcătuit de Jozef Šimončič. Trnava, 1996, p. 146. Mai nou Idem, *Knihotlačiareň Trnavskej univerzity 1646-1777 (Tipografia Universității de la Trnava 1646-1777)*, în *Fons Tyrnaviensis III*, Trnava, 2008, p. 53.

17. Idem, *Knihotlačiareň Trnavskej univerzity*, p. 146.

18. *Editio post Romanam, & plures in Germania, prima in Hungaria*. (16-r. 4 lev., 608 l. és 8 lev.) Tyrnaviae, Typis academicis soc. Jesu per Frid. Gall, 1727; vezi: Petrik G., *Bibliographia Hungariae 1712-1860*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Arcanum Adatabázis KFT (DVD).

19. Idem, *Bibliographia Hungariae 1712-1860*.

20. *Ibidem*.

21. Andreea Mârza, *Prezența gramaticilor de limba latină tipărite în Transilvania până în anul 1800*, în *Annales Universitatis Apulensis Series Historica*, 2008, 12/II, p. 60-77.

22. Născut în comitatul Trenčín la 16 martie 1709.

23. În conformitate cu lucrarea A. Klimeková și colectiv, *Bibliografia územne slovacikálnych tlačí 18. storočia (Bibliografia tipăriturilor de pe teritoriul slovac din secolul al XVIII-lea)*, Martin, SNK, 2008 putem afirma, că această tipăritură este necunoscută și celor mai noi lucrări bibliografice slovace și o considerăm o contribuție..

24. Această tipăritură se prezintă în aceeași situație cu cea de mai sus. Le mulțumesc colegelor de la Biblioteca Națională a Slovaciei de la Martin pentru informațiile oferite, mai ales doamnei Klára Komorová.

25. Este interesantă însemnarea pe un volum al lui M. T. Cicero, *Orationes selectae*, Tyrnaviae, 1776: „Solomonu Petru am scris aceste amicului pe când Petru se afla în Praga la universitate anno 1866”, fiind vorba de Petru Solomon, care a devenit mai târziu profesor la Blaj.

Bibliography:

Catechismul lui Iosif de Camillis / The Catechism of Joseph de Camillis, Trnava, 1726. Pref. by Iacob Mârza; text transcr., introd. study and ed. by Eva Mârza, theological study by Anton Rus, selected bibliography and index by Eva Mârza, Anton Rus. Sibiu, Editura Imago, 2002.

Fondul Migazzi Surse documentare. I. Catalogul cărților cardinalului Christophor Migazzi. II. Indexul tipăriturilor migazziene / The Migazzi Fund. I. The catalogue of the books of Cardinal Christopher Migazzi. II. The index of the Migazzian printings. Ed. and pref. by Ileana Dârja, Alba Iulia, 1998.

Katechisis dĽja nauki UngroruskĽm ljudem zĽložĽnnĽj, Ot

prevelebnĽjĽĽi gospodĽna Io. Iosifa DeKamillisa [...], v. Ternavea tipom Akadem. Odmene Andreia Goermana, Roku BoĽiu, 1698.

KatekismusĽ sau ĽnvĽĽaturĽ krestĽneascĽ Ľn folosul neamului rusesc din Ţara UngureascĽ / Catechism or Christian learning for the use of the Russian people in the Hungarian country [...] iarĽ acum Ľn folosul neamului rumĽnesc Ľn limba rumĽneascĽ ĽntoarsĽ Ľi tipĽritĽ / and now for the use of the Romanian people in Romanian language turned and printed, Tipografia AkademicescĽ, Anul de la Hs. 1726.

KlimekovĽ, A. and others, *Bibliografia Žzemne slovacikĽlnych tlaĽĽ 18. storoĽia [Bibliografia tipĽriturilor de pe teritoriul Slovaciei din sec. XVIII] / The bibliography of the printings on the area of Slovakia in the 18th century*. Martin, SNK, 2008.

MĽrza, Eva, "Slovacia" Ľntr-un catalog sibian din 1774 / "Slovacia" in a catalogue from Sibiu from 1774. In: *Annales Universitatis Apulensis Series Historica*, 1996, nr. 1, p. 73-78.

MĽrza, Eva, *SlovenskĽ tlaĽĽ v Alba IulĽi [TipĽriturile slovace de la Alba Iulia] / Slovak printings from Alba Iulia*. In: *KnĽba'87*, 1988, p. 101-105.

MĽrza, Eva, *TipĽrituri slovace Ľn Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (secolele XVI-XVII) / Slovak printings in the Batthyaneum Library from Alba Iulia*. In: *Apulum*, XIX, 1981, p. 195-206.

MĽrza, Eva, *VeĽi tipĽrituri din Slovacia, Cebia Ľi Moravia Ľn Biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia (sec. XVII-XVIII) / Old printings from Slovakia, Czechia and Moravia in the Library of the Union Museum in Alba Iulia (centuries 17-18)*. In: *Apulum*, XIV, 1976, p. 185-208.

MĽrza, Iacob, *Kulturne styky sedmohradskejch Rumunov so Slovenskom v druhej polovici 18. a na zĽĽiatku 19. storoĽia [RelaĽii culturale ale romĽnilor transilvĽneni cu Slovacia Ľn cea de a doua jumĽtate a sec. XVIII Ľi la Ľnceputul sec. XIX] / Cultural relations of the Transylvanian Romanians with Slovakia in the 2nd half of the 18th century and the turn of the 19th*. In *HistorickĽj Ľasopis*, 31, 1983, nr. 6, p. 912-926.

MĽrza, Iacob, *École et nation. Les écoles de Blaj Ľ l'Ľpoque de la renaissance nationale / School and nation. Schools in Blaj in the age of national rebirth*, Cluj-Napoca, Institut Culturel Roumain, 2005.

MĽrza, Iacob, *MĽbail Tertina (1750-1808), un iluminist slovac la Oradea / MĽbail Tertina (1750-1808), a Slovakian illuminist in Oradea*. In: *Biblioteca Ľi cercetarea*, XVIII, 1989, p. 79-91.

Petrik, GĽza, *Bibliographia Hungariae 1712-1860*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Arcanum Adatabázis KFT (DVD).

RadvĽni, Hadrian, *Knihotlačiareň Trnavskej univerzity 1646-1777 [Tipografia Universității de la Trnava 1646-1777] / The Trnava University press 1646-1677*. In: *Fons Tyrnaviensis III*, Trnava, 2008.

ĽibritovĽ, Gabriela, *Oratio Dominica Polyglottos - o importantĽ tipĽriturĽ pentru istoria culturĽi cĽrĽii Ľn Slovacia / Oratio Dominica Polyglottos*. In: *Cercetarea Ľi perspectivele digitizĽrii*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, p. 163-169.